

IN VOGELVLUCHT

DE PUNT VAN REIDE

Paul Paris

De lengte van Reide vormt een stille getuige van de overstroming van een eertijds gekoloniseerd veenlandschap waarbij dorpen verdwenen en de Dollard-zeeboezem ontstond. Het benedenstroomsgebied van de Eems, het Reiderland, verdween hierbij. De Punt van Reide bleef als erosierestant van een oeverwal bewaard.

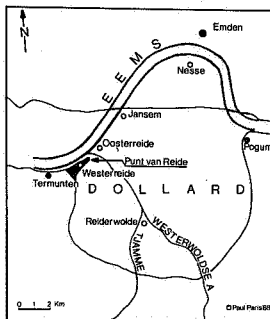
OP DE TOPOGRAFISCHE KAART STAAT DE UITERST noordoostelijke punt van Groningen als Reider Buitenland aangegeven. Meestal spreken wij echter over de Punt van Reide als het gaat over dit merkwaardig langgerekt buitendijkse land dat over een lengte van twee kilometer dwars in de mond van de Dollard ligt. Vroeger werd wel aangenomen dat deze landtong een door het landijs opgeworpen stuwwal-achtige hoogte is, gelijk andere dergelijke heuvels die in dit noordoostelijke deel van de provincie Groningen verspreid liggen. Aan de hand van geologische en historische gegevens wordt nu echter aangenomen dat de Punt van Reide in historische tijd is ontstaan. Hierbij hebben de vroegere loop van de Eems en het verdrinken van het hier eens aanwezige venige getijdenlandschap een rol gespeeld.

Omstreeks het jaar 2000 voor Chr. vormde de Eems een klein estuarium. Wegens dichtslibbing met zand en klei nam de invloed van de zee af en veranderde het watermilieu in de loop der eeuwen van brak in zoet. Hierdoor werd op uitgebreide schaal veengroei mogelijk. Tot aan de Middeleeuwen bleef deze situatie min of meer ongewijzigd. Dit gebied van de tegenwoordige Dollard had alle kenmerken van een getijderivier-landschap: elsenbroekbossen afgewisseld met rietlanden waartussen de Eems een weg naar zee zocht. Van dit benedenstroomse rivierengebied maakten ook de Tjamme en Westerwoldse A deel uit.

Langs de Eems ontstonden brede, kleiige oe-

verwallen. Op deze relatief hoog gelegen ruggen was al vroeg bewoning mogelijk. Het is aannemelijk dat deze eerste nederzettingen terpdorpen waren.

Door de nabijheid van de zee was het voor de eerste kolonisten vrij gemakkelijk om bij afgaand getij het achter de oeverwallen gelegen veenland te ontwateren en verder in kultuur te brengen. Bij deze in kultuurname verspreide de bevolking zich vanaf de kust ook meer landinwaarts. Door de voortgaande drainage klonk het veen echter steeds verder in. Allengs kwam het maaiveld lager te liggen, waardoor de landerijen steeds drassiger werden. Historische bronnen uit het einde van de 13^e eeuw spreken dan ook van verplaatsing van dorpen wegens wateroverlast. Door de maaiveldaleningen werd ook het risi-

De Middeleeuwse loop van de Eems

ko van overstromingen door hetzij de Eems of de zee steeds groter.

De rekonstruktie van het landschap waarin de Middeleeuwse bewoners van Reiderland leefden en de latere fatale gebeurtenissen is ook nu nog uitermate spekulatief. Betrouwbare landkaarten uit deze periode ontbreken. De eerste nauwkeurige kaart van het Eems-estuarium dateert pas uit 1642. Op deze kaart van de stadsarchitect van Emden, Martin Faber, is de Dollard echter al een feit. Voor de rekonstruktie van het landschap vóór de grote overstromingen zijn daarom historische geschriften belangrijker. Een belangrijke historische bron is het misboek uit het thans verdwenen dorp Reiderwoldse. Uit het misboek is de onderlinge ligging van de verdwenen dorpen af te leiden. De meeste lagen op de oeverwal van de Eems en vormden een reeks van 7 dorpen, vanaf de Punt van Reide tot en met de monding van de Eems in Duitsland.

Wegens de onvolledigheid van de gegevens echter is de juiste ligging van deze dorpen onduidelijk. Duidelijk is echter wel dat de oeverwal van de Eems, wel of niet versterkt met dijken, een sleutelpositie innam. Deze oeverwal moet een belangrijke zeekerende functie hebben gehad. Een zwakte was ongetwijfeld het punt waar de Westerwoldse A in de Eems stroomde. Dit was tussen de dorpen Westerreide en Oosterreide. Mogelijk begonnen hier in 1375 de eerste overstromingen, hoewel andere bronnen omstreeks deze tijd spreken over doorbraken bij het dorp Janssem, meer oostelijk gelegen.

Waarschijnlijk waren deze eerste overstromingen aanvankelijk van beperkte omvang, omdat Reiderland in 1391 nog één waterstaatkundig lichaam was. In de jaren hierna echter werd het nodige onderhoud aan de dijken wegens toenemende politieke instabiliteit verwaarloosd. Bronnen maken melding van een burgeroorlog tussen de Schieringers en Vetkopers waarbij ook een aantal sluizen werd vernield. Op den duur werd dit voor Reiderland fataal, steeds meer gebieden moesten worden opgegeven en omstreeks 1500 is de Dollard ontstaan. Hierbij bleef een deel van de oeverwal, de Punt van Reide, gespaard.

In de laatste eeuwen is de Punt van Reide zo goed als onbewoond gebleven. Alleen op de uiterste punt heeft van de 16^e tot de 19^e eeuw de Reiderschans gestaan, een indrukwekkend fort met vier bolwerken. Thans grazen hier schapen en maakt de Punt van Reide deel uit van het grote natuurreservaat de Dollard.